

ลูกช้างไทยเชือกแรกที่เกิดจากการผสมเทียม

น.สพ.ดร. สิทธิเดช มหาสาวังกุล

ปัจจุบันประชากรช้างเลี้ยงในประเทศไทย กำลังลดลงเป็นจำนวนมาก ในอดีตสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ประเทศไทย มีช้างเลี้ยงกว่า หนึ่งแสนเชือก ในปี พ.ศ. 2427 มีรายงานว่ามีช้างบ้านประมาณ 20,000 เชือกในภาคเหนือ ในปี พ.ศ. 2508 มีประชากรช้างเลี้ยง 11,192 เชือก ในปี พ.ศ. 2528 จำนวนช้างเลี้ยงลดลงเหลือ 3,381 เชือก ในช่วง 20 ปีดังกล่าว จำนวนประชากรช้างลดลง 3.5 เปอร์เซ็นต์ต่อปี

สถานการณ์ของช้างเริ่มเข้าสู่ภาวะวิกฤติ เมื่อรัฐบาลได้ประกาศปิดป่าสัมปทานป่าไม้ทั่วประเทศ ในปี พ.ศ.2532 เป็นผลให้ช้างเลี้ยงกว่าก่อนประเทศตกงาน และเริ่มเข้าสู่การทำไม้เถื่อน ถึงแม้ในปัจจุบัน การเลี้ยงช้างจะเข้าไปสู่ภาคการท่องเที่ยวมากขึ้น แต่ปัญหาที่พบก็คล้ายกันคือ ช้างไม่มีโอกาสได้ผสมพันธุ์กันตามธรรมชาติ หลังจากทำงานเสร็จในแต่ละวัน ช้างตัวผู้และตัวเมีย ก็จะถูกรัดแยกไว้กันคนละที่ พอรุ่งเช้าควาญช้างก็จะนำช้างของตนไปทำงานใหม่

การผสมเทียมจึงเป็นทางเลือกหนึ่ง ที่จะช่วยจัดการให้ช้างเลี้ยงที่ทำงานได้มีโอกาสเกิดลูกได้ อันเนื่องมาจากสาเหตุไม่ได้ผสมพันธุ์ตามธรรมชาติ จากการที่ถูกมัดแยกคนละที่ และอีกประการหนึ่งก็คือในกรณีที่ช้างพ่อพันธุ์ มีคุณภาพน้ำเชื้อที่ดีมาก แต่ไม่สามารถขึ้นผสมจริงได้จากความพิการ หรือ ตัวเมียไม่ยอมให้ขึ้นผสม การผสมเทียมยังเป็นการช่วยคัดสายพันธุ์ที่มีคุณภาพเพื่อปรับปรุงพันธุ์อีกด้วย เนื่องจากปัญหาที่พบในปัจจุบันคือการผสมเลือดชิด เช่น พี่น้อง ลูกหลานผสมพันธุ์กันเอง ทำให้ลูกที่ออกมาไม่แข็งแรง ขาดความต้านทานโรคเป็นต้น

การทำการผสมเทียมได้ประสบความสำเร็จในสัตว์ปศุสัตว์และสัตว์ป่ารวมถึงสัตว์เลี้ยงมาเป็นเวลานานแล้ว ส่วนการผสมเทียมในช้างนั้นทีมงานแรกของโลกที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้ ก็คือ ทีมของสถาบัน IZW (Institute of Berlin' s Zoo biology and wildlife Reserch) จากประเทศเยอรมัน โดยการเก็บน้ำเชื้อช้างเพศผู้สด แล้วนำไปฉีดเข้าอวัยวะสืบพันธุ์ ของช้างเพศเมียที่กำลังเป็นสัดและมีการตกไข่ใน และน้ำเชื้อต้องผสมทันทีภายใน 24 ชม. หลังจากที่ทีมงานดังกล่าวประสบความสำเร็จ ก็มีการเผยแพร่เทคโนโลยีการผสมเทียมไปยังยุโรป และอเมริกา ซึ่งปัญหาของสวนสัตว์ในยุโรปและอเมริกา คือ เขาไม่นิยมเลี้ยงช้างตัวผู้ เพราะปัญหาการตกมันและทำร้ายควาญที่ผ่านมามีทำให้ต้องมีการเก็บน้ำเชื้อ ช้างเพศผู้จากสวนสัตว์ โคเชสเตอร์ ที่ประเทศ อังกฤษ และต้องบินไปผสมถึงอเมริกาให้ทัน 24 ชม. หากเกิดการผิดพลาดขึ้น ก็ต้องรอให้ช้างตัวเมียเป็นสัดในรอบต่อไป ซึ่งก็จะกินเวลา 16 – 18 สัปดาห์ หรือประมาณ 4 เดือน และก็ไม่ใช่ว่าการรีดน้ำเชื้อจะได้ น้ำเชื้อที่คุณภาพดีทุกครั้ง สำหรับประเทศในเอเชีย ยังไม่เคยมีทีมงานใดประสบความสำเร็จในเรื่องการผสมเทียมดังกล่าว

ทีมงานสัตวแพทย์ของทาง สถาบันชบาลแห่งชาติ อ.อ.ป. ได้ร่วมกับ ทางคณะสัตว
แพทยศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ และคณะสัตวแพทยศาสตร์ ม.เชียงใหม่ ได้วางแผนในการทำ
โครงการผสมเทียมขึ้น ในปี พ.ศ. 2543 นับเป็นก้าวแรกของงานผสมเทียมในประเทศไทย และใน
เอเชีย โดยให้ทาง คณะสัตวแพทยศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ ศึกษาเกี่ยวกับช้างเพศผู้เป็นหลัก การรีด
น้ำเชื้อและการเก็บน้ำเชื้อเพื่อให้มีชีวิตยืนยาวที่สุด และทางคณะสัตวแพทยศาสตร์ ม. เชียงใหม่
ศึกษาทางด้านเพศเมียเป็นหลัก โดยศึกษาวงจรการเป็นสัดในช้างเพศเมีย และคำนวณวันตกไข่ให้
แม่นยำ หลังจากนั้นก็จะนำความรู้ทั้งสองมารวมกันเพื่อการผสมเทียม

ทางคณะสัตวแพทยศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ ได้เริ่มเข้าทำการเก็บน้ำเชื้อและตรวจคุณภาพ
น้ำเชื้อช้างภายใน ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 ใช้เวลากว่า 3 ปี จนกระทั่งประสบ
ความสำเร็จในการแช่แข็งน้ำเชื้อได้ เป็นครั้งแรกของโลก ในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งน้ำเชื้อที่เก็บได้เมื่อ
นำไปผ่านการแช่แข็ง ในถังลิกวิดไนโตรเจน อุณหภูมิ -196 องศาเซลเซียส จะสามารถเก็บได้นาน
กว่า 20 ปี และเมื่อต้องการนำมาใช้ก็ทำได้โดยการอุ่น ละลายน้ำเชื้อที่ อุณหภูมิห้อง น้ำเชื้อก็จะ
กลับมามีชีวิตอยู่เหมือนเดิม

หลังจากนั้นแผนการผสมเทียมจึงเกิดขึ้น โดยทีมงานตั้งใจว่าจะผสมเทียมด้วยน้ำเชื้อสด
ก่อน และหากสำเร็จก็จะผสมเทียมด้วยน้ำเชื้อแช่แข็งต่อไปซึ่งยังไม่มีทีมใดในโลกประสบ
ความสำเร็จ สาเหตุเนื่องจากว่าน้ำเชื้อแช่แข็งนั้นเราพบว่า ความแข็งแรงของน้ำเชื้อจะลดลง
ประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเทียบกับน้ำเชื้อสด และ หลังจากที่เราสามารถคำนวณวงจรการเป็น
สัด และการตกไข่ในช้างเพศเมียได้ เราก็จะกำหนดวันผสมเทียม แต่ก็มิได้ง่ายอย่างที่ทีมงานหวังไว้
และต้องพบกับอุปสรรคมากมายจากการทำงาน ประการแรกคือ ทีมงานสัตวแพทย์ที่ทำงานนี้มีได้
รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยเรื่องนี้เลย อุปกรณ์การแพทย์ต่างๆ ที่ใช้ในการผสมเทียม มีราคา
แพงมาก หลักล้านทั้งสิ้น อย่างเช่นอุปกรณ์กล้องส่องตรวจระบบสืบพันธุ์ในช้าง เพื่อฉีดน้ำเชื้อผสม
เทียมนั้น ก็ต้องดัดแปลงมาจากกล้องส่องตรวจทวารหนัก ของคน ซึ่งไม่มีบริษัทไหนทำขายสำหรับ
ช้าง เพราะทำมาแล้วขายไม่ออก ส่วนเครื่องมืออื่นๆ ก็ประยุกต์มาจากอุปกรณ์ที่ใช้ในสัตว์ใหญ่
ทั้งสิ้น แต่ก็นับว่าทีมงานโชคดีมากที่ได้รับความอนุเคราะห์ จากสถาบันการศึกษาต่างๆ และ
หน่วยงานราชการต่างๆ ในการยืมอุปกรณ์เหล่านี้

ประการที่สองคือการผสมเทียมแต่ละครั้งต้องใช้ทีมสัตวแพทย์ เกือบ 20 ชีวิต ในการ
ทำงาน ซึ่งเป็นการรวมหมอช้างในเมืองไทยเลยทีเดียว หากทีมหมอพร้อม แต่วันนั้นยืมเครื่องมือ
ได้ไม่ครบงานก็ล้มเหลว หากได้เครื่องมือครบแต่ทีมหมอไม่พร้อมติดภารกิจกัน ก็ไม่สามารถทำได้
อีก หากทั้งคนทั้งเครื่องมือพร้อม ประกฎว่าในรอบนั้น การตกไข่คาดเคลื่อนจากที่คำนวณได้ ก็
ผสมไม่ติดอีก หรือแม้แต่ทุกอย่างพร้อมแล้วแต่ปรากฏว่าวันนั้นรีดน้ำเชื้อไม่ออก หรือออกมาแล้ว
คุณภาพไม่ดี ก็ผสมไม่ได้อีก ซึ่งกว่าจะรอรอบการเป็นสัดรอบใหม่ ก็อีก 4 เดือน การทำงานที่จะ
ประสบผลสำเร็จได้ ทุกอย่างต้องได้จังหวะและโอกาสและโชคต้องเข้าข้างด้วย

และแล้วทีมงานก็ประสบผลสำเร็จ เมื่อทุกอย่างลงตัวในวันที่ 10 มิถุนายน 2548 โดยทีมงานได้ใช้น้ำเชื้อสดจากพลายจาปาตี อายุ 14 ปี ซึ่งเป็นช้างที่ได้รับมอบมาจากสวนสัตว์เทลาวิฟ ประเทศอิสราเอล โดยพ่อของช้างจาปาตี เป็นช้างอินเดีย ส่วนแม่เป็นช้างไทย ได้ผสมกับช้างพังขอด อายุ 25 ปี ของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย โดยพังขอดได้ตั้งท้องจากการผสมเทียม จากการตรวจด้วยเครื่องอัลตราซาว ในช่วง 3 เดือนแรก และจากการตรวจเลือดเช็ก ฮอร์โมนที่แสดงการตั้งท้อง (โปรเจสเตอโรน)

ทางทีมงานได้เตรียมช้างพังทานตะวัน เพื่อเป็นช้างแม่รับให้กับพังขอด โดยนำไปมัดเลี้ยงไว้ด้วยกัน หลายเดือนก่อนคลอด เนื่องจากว่าช้างพังขอดเคยมีประวัติเคยทำร้ายลูกตาย ในวันที่ตกลูกเนื่องจากเป็นช้างท้องแรก และในวันที่ 7 มีนาคม 2550 เวลาประมาณ 3 ทุ่ม ช้างพังขอดก็ได้แสดงอาการเบ่งคลอด และร้องกระวนกระวาย พังทานตะวันก็ร้องกระวนกระวายด้วย จนเวลา 3 ทุ่มครึ่ง พังขอดก็ได้ตกลูกออกมา ระหว่างนั้นพังทานตะวันก็ได้กระซอกโซ่ขาด และเข้ามาใกล้ ช้างพังขอด และเตะลูกช้างออกห่างจากพังขอด ความรู้ช้างและสัตวแพทย์ก็ได้ช่วยกันลูกช้างออกมา เพราะกลัวแม่ช้างทำร้ายลูก และทำการเช็ดตัวลูก ไม่นานนักลูกช้างก็สามารถยืนได้ และถูกนำเข้ามาให้กินนมแม่ในเวลาต่อมา

ลูกช้างมีสภาพแข็งแรงมาก มีความสูงถึงไหล่ 90 ซม. ซึ่งโดยปกติจะประมาณ 80 ซม. และความยาวลำตัว 120 ซม. ซึ่งโดยปกติจะประมาณ 100 ซม. จึงถือว่าลูกช้างเชือกนี้สมบูรณ์มาก สร้างความปลื้มปิติให้กับความรู้อย่างทีมงานทุกคน แต่แล้วในวันรุ่งขึ้นก็พบว่าช้างพังขอดได้พยายามที่จะทำร้ายลูกตัวเองถึง 3 ครั้ง แต่เนื่องจากมีความรู้ช้างดูแลอย่างใกล้ชิด ตลอด 24 ชม. จึงสามารถป้องกันเหตุร้ายได้ทัน ทางทีมงานได้เห็นแล้วว่าช้างพังขอดมีความพยายามที่จะทำร้ายลูกตลอด หากความรู้อย่างผลออกก็อาจทำให้ลูกช้างตายได้ จึงตัดสินใจแยกลูกช้างออกจากแม่พังขอด และนำมาฝากเลี้ยงกับช้างพังพุ่มพวงแทน ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่โชคดีมาก ที่ช้างพังพุ่มพวง อายุ 25 ปีนั้น เพิ่งจะหย่านมลูกได้ ประมาณ 10 วันเพื่อนำเข้าฝึกที่โรงเรียนฝึกลูกช้าง ช้างพังพุ่มพวงได้แสดงอาการรักลูกช้างเชือกนี้มาก เข้าประคบประหงมและให้นมลูกช้างพังขอดกิน คู่ดั่งกับเป็นแม่ที่ให้อาหารจริงๆ และไม่ยอมให้ใครแยกลูกช้างออกจากตัว ซึ่งต่อมามีลูกช้างเชือกนี้ได้รับพระราชทานนาม จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ว่า “ พลายปฐมสมภพ ”

